

ประเพณีไทยภาคกลาง : การศึกษาวิเคราะห์ด้านภาษาและวัฒนธรรม

Central Region of Thai Tradition: Analytical Study in the Field of Language and Culture.

ชลอ รอดลอย¹

Chalor Rodloy¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาคำศัพท์และสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีไทย เฉพาะภาคกลางเท่านั้น ศึกษาจากหนังสือต่อไปนี้ สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง ประเพณีไทย การเกิดการตาย การแต่งงานบ่าวสาว เทศกาลลอยกระทง ประเพณีต่างๆ ประเพณีในวันสงกรานต์ คู่มือบวชพระฉบับสมบูรณ์ และสำนวนไทย พบว่า คำศัพท์และสำนวนไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรมไทย เช่น คำศัพท์และสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับการเกิด การบวช การแต่งงาน และการตาย

คำสำคัญ: ประเพณีไทยภาคกลาง การวิเคราะห์ ภาษาและวัฒนธรรม

Abstract

This research has a purpose to study vocabularies and Thai idioms that related to Thai traditions of Central region only from the following book ; Thai Cultural Encyclopedia, Thai Tradition, Birth and Death, Marriage Man and Women, Loy Krathong Festival, Various Traditions, Songkran Tradition, Guide of Ordination and Thai Idioms. The results showed that Thai vocabularies and Thai idioms expressions related to tradition and Thai Culture The following vocabularies and Thai idioms related to the birth, the ordination, the marriage and death.

Key words: Central Region Thai Tradition, Analytical, Language and Culture

¹ รองศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์สุตพรปรัชญาดุขฎฐิบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

¹ Associate Professor Dr. Philosophy of Thai Language Curricuilum Faculty of Humanity and Social Science Rajabhat Lumpang University.

ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

คนไทยเมื่ออยู่รวมกันจะต้องมีการแนะนำ การสั่งสอนกันในเรื่องต่างๆ อยู่เสมอ และเรื่องต่างๆ เหล่านั้น จะมีการสะสมเก็บไว้พร้อมทั้งมีการแนะนำจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ เราเรียกสิ่งนี้ว่า วัฒนธรรม คำว่าวัฒนธรรมนี้ ได้มีใช้ในภาษาไทยครั้งแรกในปี พ.ศ. 2475 พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครสวรรค์ประพจน์ ได้ทรงบัญญัติคำศัพท์ขึ้น ได้มาจากภาษาอังกฤษว่า Culture และภาษาอังกฤษเองก็ได้มาจากภาษาละตินอีกทีหนึ่ง Culture แปลว่า งามงาม

ด้านภาษาไทย คำว่า วัฒนธรรม เป็นภาษาไทยที่ได้มาจาก ภาษาบาลี และ ภาษาสันสกฤตสมาส คือ วัฒน+ธรรม ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556 : 1103) ให้ความหมายว่า วัฒน หมายถึง ความเจริญ ความงาม (ป.ว.พจน) ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556 : 597) ให้ความหมาย ธรรม ไว้ว่า คุณและความดี เช่น เป็นคนดีมีธรรมะ เป็นคนดีมีศีลธรรม คำสั่งสอนในศาสนา เช่น แสดงธรรม ฟังธรรม ธรรมะของพระพุทธเจ้า หลักประพจน์ปฏิบัติในศาสนา เช่น ปฏิบัติธรรม ประพฤติธรรม ความจริง เช่น ได้ดวงตาเห็นธรรม ความยุติธรรม ความถูกต้อง เช่น ความเป็นธรรมในสังคม กฎ กฏเกณฑ์ เช่น ธรรมะแห่งหมู่คณะ กฎหมาย เช่น ธรรมะระหว่างประเทศ สิ่งของ เช่น เครื่องไทยธรรม (ส.ธรม. ป. ฌมม) สรูป วัฒนธรรม สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย วิธีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม อาทิ พระยาอนุนามราชชน (2516 : 93) กล่าวถึงวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมมีลักษณะสำคัญอยู่ 5 ประการ คือ 1. วัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุง หรือ ผลิตสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตแห่งชีวิตส่วนรวม 2. วัฒนธรรม คือ วิถีแห่งชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เรียนรู้กันได้ เอาอย่างกันได้ 3. วัฒนธรรม คือ สิ่งอันเป็นผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณี 4. วัฒนธรรม คือ ความคิด ความรู้สึก ความประพฤติและกิริยาอาการ หรือ การกระทำใดๆ ของมนุษย์ในส่วนรวมลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบประเพณี เป็นต้น และ 5. วัฒนธรรม คือ มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม

ลักษณะเด่นของวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เรียนรู้และถ่ายทอดสู่สังคมอย่างเหมาะสมกับวิถีการดำรงชีวิต ซึ่งเราจะพบว่าภาษากับวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันตลอดเวลา ดังที่ ประภาศรี สีหอำไพ (2550 : 9) ได้กล่าวว่า ภาษาเป็นเสมือนเครื่องบันทึกวัฒนธรรมเก็บรวบรวมไว้ ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญ สามารถสะท้อนวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา การเรียนรู้วัฒนธรรมต้องผ่านภาษา ภาษาจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ประเภทหนึ่งของวัฒนธรรมสำหรับภาษานั้น ประกอบไปด้วยหลายสิ่งหลายอย่าง จุดเริ่มต้นมาจากเสียง มาเป็นเสียงแท้ เสียงแปร และเสียงดนตรี เราใช้แทนกลายเป็นสระ พยัญชนะ และวรรณยุกต์ มาผสมเป็นพยางค์ และมาสู่เสียงที่มีความหมายกลายเป็น คำ มีการสร้างคำมากมายหลายประเภท นอกจากนั้นยังมีความหมายที่เป็นคติเตือนใจ ให้แง่คิด ที่เรียกว่า สำนวน สุภาษิต

วัฒนธรรมไทยยังมีขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละภูมิภาคซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมไทย เราซึ่งได้ผสมผสานเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต มีการแสดงออกทางด้านภาษาไทย ดังเช่น ภาคกลางในสมัยโบราณ เวลาแม่บ้านจะออกลูกก็ต้องออกลูกที่บ้านมีการกระทำวิธิต่างๆ หลายอย่าง ผู้หญิงทำคลอดมีคำศัพท์ หมอตำแย ดังที่ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556 : 1278) อธิบายว่า หมอตำแย หมายถึงหญิงที่มีอาชีพทำคลอดตามแบบโบราณ สัมพันธ์กับประเพณีการเกิดของไทย นอกจากนั้นวิถีชีวิตคนไทยในเทศกาลแต่ละเดือนมีประเพณี อาทิ เทศกาลทอดกฐินช่วงเดือนสิบเอ็ด ออกพรรษาถึงกลางเดือนสิบสอง มีสำนวนไทยที่ว่า รุ่งเป็นจุกฐิน (จุนละกะถิน) (สำ) อาการที่ต้องทำงานอย่างขุมน รุ่งวายเพื่อให้เสร็จทันเวลาอันจำกัด (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556 : 112)

ผู้วิจัยเห็นว่า ประเพณีไทยภาคกลาง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยและเป็นภาพสะท้อนที่ออกมาทางด้านภาษาไทย ถ้อยคำและสำนวนไทยมาก ดังนั้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมไทยให้คงอยู่สืบไป จึงได้วิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาคำศัพท์และสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีไทยภาคกลาง

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ การศึกษาแบบพรรณานาวิเคราะห์

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาจากหนังสือสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลางของมูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย (2542) จำนวน 15 เล่ม หนังสือประเพณีไทยของเสฐียรโกเศศ (2515) หนังสือประเพณีการเกิดการตายของเสฐียรโกเศศ (2515) หนังสือประเพณีเนื่องในการแต่งงาน บ่าวสาวของเสฐียรโกเศศ (2531) หนังสือเทศกาลลอยกระทงเล่นสาดน้ำวันสงกรานต์ ประเพณีทำบุญสวดมนต์เลี้ยงพระของเสฐียรโกเศศ (2513) หนังสือประเพณีต่างๆ ของไทย ของเสฐียร (2515) หนังสือเกี่ยวกับประเพณีไทย เนื่องในตรุษสงกรานต์ของเสฐียรโกเศศ (2508) หนังสือคู่มือบวชพระ ฉบับสมบูรณ์ของรัชวรธรรณ หนูแก้ว อุดมตะหนอง (2555) และหนังสือสำนวนไทยของขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธ์) (2541) และหนังสือเกี่ยวกับภาษาไทยวัฒนธรรมไทยตลอดงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. ศึกษาเรื่องคำศัพท์และสำนวนไทยที่สะท้อนเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีไทยของภาคกลางเท่านั้น

การทบทวนวรรณกรรม

ประเพณีไทยเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นชีวิตของคนไทยและสังคมไทย ซึ่งมีการพัฒนาจนกลายเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของสังคมไทย นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นถึงการดำเนินชีวิต อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนความรู้และการปรับตัวของคนในสังคมหนึ่งๆ ประเพณีไทยเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมั่นคง มีชีวิตที่สุขสบาย ไม่ขัดแย้งหรือแตกแยกกันจนขาดเอกภาพ ประเพณีไทยเป็นแบบแผนการประพฤติและการกระทำที่สืบต่อกันมาของคนไทยในแต่ละภูมิภาค เช่น ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคอีสาน และมีลักษณะร่วมกลายเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย

ประเพณีไทย หมายถึง ความประพฤติที่หมู่คนไทยถือเป็นธรรมเนียม หรือแบบแผนสืบต่อกันมาจนเป็นแบบเดียวกัน หรือตามแบบอย่างที่ได้กำหนดขึ้น เช่น ประเพณีไทยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จะมีแบบแผนการปฏิบัติของชาวพุทธที่เป็นแบบเดียวกันและกระทำสืบต่อกันมา เช่น ประเพณีทำพิธีอุปสมบท ประเพณีทำบุญตักบาตร ประเพณีสวดมนต์ไหว้พระ เป็นต้น พระยาอนุมานราชธน (2500:27)

ประเพณีไทยเป็นรูปแบบการประพฤติปฏิบัติ หรือการกระทำของบุคคล หรือส่วนรวม ประเพณีไทยมีภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคใต้ ประชาชนแต่ละภูมิภาคก็จะมีรูปแบบการประพฤติปฏิบัติเป็นไปตามลักษณะของแต่ละภูมิภาค ตามความรู้สึกนึกคิดและความเชื่อของบุคคล แต่ก็จะมีแนวที่เป็นการประพฤติปฏิบัติที่คล้ายกันหลากหลายอย่างไม่ว่าจะเป็นประเพณีด้านพระพุทธศาสนา ประเพณีตามเทศกาลต่างๆ ซึ่งเรื่องต่างๆ เหล่านี้ได้สะสมเป็นความรู้และการประพฤติปฏิบัติที่สำคัญและมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นมรดกของสังคมไทย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณี

ปราศรัยทิพย์ ฮอนบุตร (2541) ได้ศึกษา เรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้าน จากประเพณีบางอย่างในวรรณคดีเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ผลการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมีความเชื่อมโยงกันในลักษณะที่เป็นรูปธรรม คือ การทำพิธีกรรมต่างๆ ในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงตามเหตุการณ์ที่สำคัญของชีวิต และในลักษณะที่เป็นนามธรรม คือ ความรู้ ความเชื่อ วิธีการประพฤติปฏิบัติตน เริ่มต้นตั้งแต่ประเพณี การเกิด ประเพณีการทำขวัญ ประเพณีการโกนจุก ประเพณีการบวช ประเพณีการแต่งงาน และประเพณีการตาย

การสร้างคำขึ้นใหม่ เป็นการสร้างจากคำเดิมที่มีอยู่แล้ว แต่เรียกชื่อใหม่ตามการสร้าง ดังนี้

1. คำประสม คือคำที่มีคำ 2 คำ หรือมากกว่านั้น มาประสมกันเข้าเป็นคำใหม่อีกคำหนึ่ง คำที่ประสมกันเข้าเป็นคำใหม่นี้ ความหมายสำคัญอยู่ที่คำต้น ส่วนคำตามมาเป็นส่วนขยาย คำประสมที่สร้างมีลักษณะต่างๆ ตามการใช้ แยกได้เป็น

1.1 คำประสมที่ใช้เป็นคำนาม ส่วนมากคำตัวตั้งเป็นคำนามหรือคำอื่น เช่นคำว่า มดแดง น้ำแข็ง คนใช้ เป็นต้น

1.2 คำประสมที่ใช้เป็นคำคุณศัพท์ คำตัวตั้งอาจเป็นคำนาม คำกริยา หรือคำวิเศษณ์ก็ได้ เมื่อประสมแล้วใช้ในความหมายธรรมดาหรือความหมายเชิงอุปมา เช่นคำว่า กันเปื้อน เผาขน หลายใจ เป็นต้น

1.3 คำประสมที่ใช้เป็นคำคุณศัพท์หรือคำนาม มีความหมายในเชิงอุปมา เช่นคำว่า หนำน้ำ หัวอ่อน ตาขาว

1.4 คำประสมที่ใช้เป็นคำกริยวิเศษณ์ เช่น

คำว่า สามหา นับก้าว คอแข็ง เป็นต้น

2. คำซ้อน คือ คำที่มีคำเดียว 2 คำ อันมีความหมายหรือเสียงคล้ายกัน ใกล้เคียงกันหรือเป็นไปในทำนองเดียวกันซ้อนเข้าคู่กัน เมื่อซ้อนแล้วจะมีความหมายใหม่เกิดขึ้น คำซ้อนแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

2.1 คำซ้อนเพื่อความหมาย เป็นคำนำคำเดียวที่มีความหมายสมบูรณ์มีใช้ในภาษามาซ้อนเข้าคู่กัน คำหนึ่งเป็นคำต้นอีกคำหนึ่งเป็นเป็นคำท้าย มีความหมายคล้ายกันใกล้เคียงกันหรือเป็นไปในทำนองเดียวกัน อาจเป็นคำไทยด้วยกันหรือต่างประเทศด้วยกัน หรือคำไทยกับคำต่างประเทศ ซ้อนกันเข้ากันได้ และเมื่อซ้อนกันแล้วต้องเกิดความหมายใหม่ ซึ่งอาจจะไม่เปลี่ยนจากความหมายเดิมมากนักหรืออาจเปลี่ยนไปเป็นอันมาก แต่ความหมายใหม่ย่อมเนื่องกับความหมายเดิม เช่นคำว่า ใจคอ ลูกหลาน ถนนหนทาง เป็นต้น

2.2 คำซ้อนเพื่อเสียง เป็นคำซ้อนที่มุ่งเสียงยิ่งกว่าความหมาย คำที่เข้ามาซ้อนกันอาจจะไม่มีความหมายเลย เช่น โล กับ เล หรือมีความหมายเป็นเพียงคำใดคำเดียว เช่น มอม กับ แมมมอม มีความหมายแต่ แมม ไม่มี ความหมาย บางทีแต่คำคำมีความหมาย แต่ความหมายไม่เนื่องกับความหมายใหม่เลย เช่น งอแง งอ หมายถึงความว่า คดโค้ง แต่ แแง หมายถึงเสียงร้องของเด็ก ส่วน งอแง หมายถึงความว่า ไม่สู้ เอาใจยาก เป็นต้น

3. คำซ้ำ คือ คำเดียวกันมากแล้ว 2 ครั้ง มีความหมายเน้นหนักหรือบางทีต่างกันไปกับคำเดียว คำเดียว คำซ้ำมีหลายลักษณะดังนี้ คือ

3.1 คำซ้ำที่ซ้ำคำนาม แสดงพหูพจน์ บอกว่านามนั้นมีจำนวนมากว่าหนึ่ง เช่น เห็นเด็กๆ เล่นอยู่ในสนาม เดินไปเดินมา เป็นต้น

3.2 คำซ้ำที่ซ้ำคำขยายนาม แสดงพหูพจน์และเน้นลักษณะ เช่น ฉันทให้ฉันทให้เสียดิจๆ เขาไปซื้อปลาเป็นๆ บางทีอาจจะเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ที่คำต้นด้วยเมื่อต้องการเน้นลักษณะคำขยายนั้นๆ เช่น ดีดี เก้าเก้า เป็นต้น

3.3 คำซ้ำ ที่ซ้ำขยายนาม หรือสรรพนาม แสดงความไม่เจาะจง เช่น มะม่วงลูกเล็กๆ แสดงว่าอาจจะจะไม่เล็กทั้งหมด มีเล็กบ้างใหญ่บ้าง เป็นต้น

3.4 คำซ้ำ ที่ซ้ำคำนาม หรือคำบอกจำนวนนับ จะแยกความหมายออกเป็นส่วนๆ เมื่อมีคำเป็นมาข้างหน้า เช่น ชั่งเป็นกิโลๆ (ซึ่งทีละกิโล และมีมากกว่ากิโลหนึ่ง) ซื่อ

เป็นร้อยๆ (ซื่อหลายร้อย แต่ซึ้งหรือนับกันทีละร้อย)

3.5 คำซ้ำ ที่ซ้ำคำบุพบท หรือคำขยาย ใช้ขยายกริยาบอกความเน้น เมื่อเป็นคำสั่ง เช่น เขียนกลางๆ วางใต้ๆ พุดดั่งๆ เป็นต้น

3.6 คำซ้ำ ที่ซ้ำจากคำซ้อน 2 คู่ ใช้เป็นคำขยายบอกความเน้น เช่น ออดๆ แอดๆ แสดงว่าป่วยไข้ เสมอยิ่งกว่า ออดแอด

3.7 คำซ้ำ ที่ซ้ำจากคำซ้อน 2 คู่ มีความหมายต่างออกไปไม่เนื่องกับความหมายเดิม ใช้เป็นคำขยาย เช่น ไปๆ มาๆ ความหมายว่า ในที่สุด รุ่งๆ ปลายๆ ทำอะไรก็ได้ รุ่งๆ ปลายๆ หมายถึงความว่า รู้บ้างแต่ไม่สิ้นทั้ง

3.8 คำซ้ำ ที่ซ้ำคำนาม คำกริยา หรือคำขยาย ความหมายต่างออกไปไม่เนื่องกับความหมายเดิม ใช้เป็นคำขยาย เช่น พินๆ (ธรรมดา) หมูๆ (ง่าย สะดวก) เล้าๆ (คร่าวๆ พอเห็นเป็นเค้า)

4. การสร้างคำสมาส

คำสมาสเป็นลักษณะของการสร้างคำขึ้นใหม่ โดยตัดแปลงจากไวยากรณ์ภาษาบาลีและสันสกฤต เพื่อให้มีคำใช้มากขึ้นเช่นเดียวกับคำประสมในภาษาไทย

หลักการสังเกตคำสมาส

4.1 ต้องเป็นคำภาษาไทยที่มีที่มาจากภาษาบาลี สันสกฤตเท่านั้น อาทิ ราช + การ = ราชการ, วาด + ภัย = วาดภัย

4.2 การอ่านคำสมาสจะต้องอ่านออกเสียงสระเนื่องกัน ถึงแม้จะไม่มีการประสมกำกับ อาทิ ประวัติศาสตร์ อ่านว่า ประ-วัติ-ติ-สาด, อุบัติเหตุ อ่านว่า อุ-บัติ-ติ-เหตุ

4.3 การแปลความหมายจะแปลจากคำหลังไปยังคำหน้า ความหมายหลักหรือที่เรียกว่า คำตั้งอยู่หลัง คำขยายอยู่หน้า อาทิ วีรบุรุษ คำขยาย วีร คำหลัก บุรุษ คำแปล ชายที่ได้รับการยกย่องว่ากล้าหาญ, วรรณคดี คำขยาย วรรณ คำหลัก คดี คำแปล เรื่องที่ได้รับยกย่องว่าแต่งดี

4.4 คำบาลี-สันสกฤต ที่มีคำ “พระ” ซึ่งกลายเสียงมาจากคำบาลี-สันสกฤต “วร” อาทิ พระหัตถ์ พระขงฆ์ พระขรรค์ แต่ถ้านำหน้าภาษาอื่น ไม่เป็นคำสมาส อาทิ พระแก้ว (จีน) พระเขนย (เขนย, เขมร) เพราะไม่ได้มาจากภาษาบาลีและเป็นสันสกฤตทั้งสองคำ พระ มาจากบาลีสันสกฤต แก้ว มาจากภาษาจีน และเขนย มาจากภาษาเขมร เป็นคำประสม เพราะสมาสต้องมาจากภาษาบาลีสันสกฤตเท่านั้น

4.5 คำสมาสต้องไม่ประวิสรรชนีย์ระหว่างคำ
อาทิ อีสระ + ภาพ = อีสระภาพ, วีระ + ชน = วีระชน

4.6 คำสมาสจะตัดตัวการันต์ระหว่างคำ อาทิ
พิพิธภัณฑ + สถาน = พิพิธภัณฑสถาน, ทิพย์ + เนตร =
ทิพย์เนตร

4.7 คำที่ลงท้ายด้วยคำว่า “ศาสตร์ กรรม ภาพ
ภัย” อาทิ ศิลปศาสตร์ โจรกรรม คุณภาพ อุทกภัย

5. การสร้างคำสนธิ

คำสนธิ คือ การเชื่อมคำเข้าระหว่างพยางค์หลัง
ของคำหน้ากับพยางค์หน้าของคำหลังเป็นการย่ออักษร
ให้น้อยลง เวลาอ่านจะเกิดเสียงกลมกลืนเป็นคำเดียวกัน
หลักการสังเกตคำสนธิในภาษาไทย การสนธิ แบ่งออกเป็น
3 ประเภท คือ 1. สระสนธิ 2. พยัญชนะสนธิ 3. นฤคหิต
สนธิ

5.1 สระสนธิ คือการนำคำที่ลงท้ายด้วยสระไป
สนธิกับคำที่ขึ้นต้นด้วยสระ ซึ่งเมื่อสนธิแล้วจะมีการเปลี่ยนแปลง
รูปสระตามกฎหมายเกณฑ์
ดังนี้

5.1.1 ตัดสระพยางค์ท้ายคำหน้า แล้วใช้
สระพยางค์หน้าคำหลัง เช่น ราช + อาณาภาพ = ราชอาณาจักร,
สาธารณ + อุปกโศค = สาธารณูปโภค

5.1.2 ตัดสระพยางค์ท้ายคำหน้า และใช้
พยางค์ต้นของคำหลัง โดยเปลี่ยนสระพยางค์ต้นของคำหลัง
อาทิ อะ เป็น อา, อิ เป็น เอ, อุ เป็น อู, อู เป็น โอ เช่น
พงศ + อวดาร = พงศาวดาร, ปริม + อินทร์ = ปริมาณ

5.1.3 เปลี่ยนสระพยางค์ท้ายของคำหน้า
เป็นพยัญชนะ คือ อี อี เป็น ย, อู อู เป็น ว

5.1.4 ใช้สระพยางค์ต้นของคำหลังซึ่งอาจ
เปลี่ยนรูปหรือไม่เปลี่ยนรูปก็ได้ ในกรณีที่สระพยางค์ต้นของ
คำหลังไม่ใช่ อี อี อู อย่างสระตรงพยางค์ท้ายของคำหน้า
เช่น กิตติ + อากร = กิตติากร, ธนู + อาคม = ธนูอาคม

5.1.5 คำสนธิบางคำไม่เปลี่ยนสระ อี อี
เป็น ย แต่ตัดทิ้งทั้งสระพยางค์หน้า คำหลังจะไม่มี อี อี

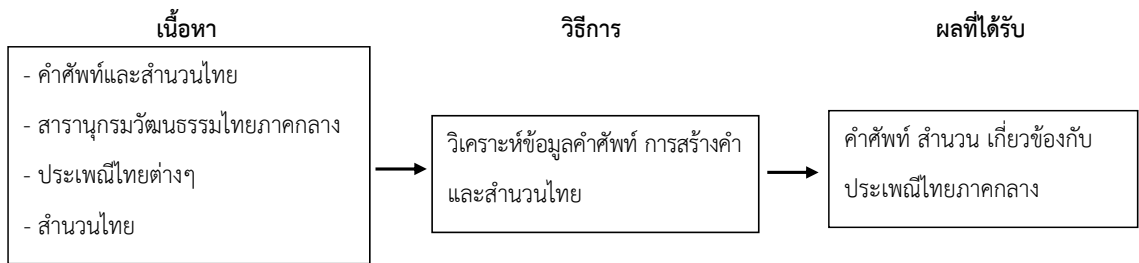
ด้วยกัน เช่น ราชนี + อุปถัมภ์ = ราชนูปถัมภ์, หัสดี +
อาภรณ์ = หัสตาภรณ์

5.2 พยัญชนะสนธิ คือ การเชื่อมคำด้วยพยัญชนะ
เป็นการเชื่อมเสียงพยัญชนะ ในพยางค์ท้ายของคำแรกกับ
เสียงพยัญชนะหรือสระในพยางค์แรกของคำหลัง เช่น สนธิ
เข้าด้วยวิธี โลโป คือ ลบพยางค์สุดท้าย
ของคำหน้าทิ้ง เช่น นิรส + ภัย = นิรภัย, อายุร + แพทย์ =
อายุรแพทย์, สนธิเข้าด้วยวิธี อาเสโท คือ แปลงพยัญชนะ
ท้ายของคำหน้า เป็นสระโอ แล้วสนธิตามปกติ เช่น มนส +
ภาพ = มโนภาพ, ยสส + ธ = โยโสธ

5.3 นฤคหิตสนธิ คือการเชื่อมด้วย นฤคหิต
เป็นการเชื่อมเมื่อพยางค์หลังของคำแรกเป็นนฤคหิตสนธิ
กับเสียงสระในพยางค์แรกของคำหลัง มี 3 วิธีคือ 1. นฤคหิต
สนธิกับสระให้เปลี่ยนนฤคหิตเป็น ม แล้วสนธิกัน เช่น สี่ +
อุทัย = สมุทัย 2. นฤคหิต สนธิกับพยัญชนะของวรรค ให้
เปลี่ยน นฤคหิตเป็นพยัญชนะตัวสุดท้ายของพยัญชนะใน
แต่ละวรรค ได้แก่ วรรค กะ เป็น ง, วรรค จะ เป็น ญ, วรรค
ตะ เป็น น, วรรค ฐะ เป็น ณ, วรรค ปะ เป็น ม. เช่น สี่ +
จร = สญ + จร = สัญจร, สี่ + นิบาต = สน + นิบาต =
สันนิบาต 3. วรรค กะ เป็นสนธิกับพยัญชนะเศษวรรคให้
เปลี่ยนนฤคหิตเป็น ง เช่น สี่ + สาร = สงสาร, สี่ + ทรณ =
สังทรณ

ลักษณะของสำนวนไทย

ขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์) (2541:บทนำ)
ได้กล่าวถึงมูลเหตุของการเกิดสำนวนไทยมีหลายอย่าง แต่
ที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของคนไทยและเป็น
แบบแผนประเพณีนั้นมีอยู่มาก เช่น ประเพณีการเกิดสำนวน
ว่า “ฝังรกราก” มาจากการทำขวัญทารกเกิดได้สาม
วัน เอรากับมะพร้าว แทนหน่อไปฝังดิน เป็นต้น นอกจากนี้
นั้นประภาศรี สีหอำไพ (2550:396) กล่าวถึงสำนวนไทย
ที่มาจากประเพณีไว้หลายอย่างเช่น ประเพณีการทำบุญถ่อ
พระทรายในวัดในวันสงกรานต์ เป็นต้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อศึกษาคำศัพท์และสำนวนไทยภาคกลางที่สัมพันธ์กับประเพณีไทย

ประชากร ได้แก่ หนังสือเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีไทย ภาคกลาง จำนวน 23 เล่ม และเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย หนังสือสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลางของมูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย (2542) จำนวน 15 เล่ม หนังสือการศึกษาเรื่องประเพณีไทยของเสฐียรโกเศศ (2515) หนังสือประเพณีการเกิดการตายของเสฐียรโกเศศ (2515) หนังสือประเพณีเนื่องในการแต่งงานบ่าวสาวของเสฐียรโกเศศ (2531) หนังสือเทศกาลลอยกระทง เล่นสาดน้ำวันสงกรานต์ประเพณีทำบุญสวดมนต์เลี้ยงพระของเสฐียรโกเศศ (2513) หนังสือประเพณีต่างๆ ของไทยของเสฐียรโกเศศ (2515) หนังสือเกี่ยวกับประเพณีไทยเนื่องในตรุษสงกรานต์ของเสฐียรโกเศศ (2508) หนังสือคู่มือขอพระฉบับสมบูรณ์ของรัชวรธรณ์หนูแก้วอุดมตะหนอง (2555) และหนังสือสำนวนไทยของขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์) (2541)

เกณฑ์ที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างคำใช้เกณฑ์จากหนังสือหลักภาษาไทยของพระยาอุปกิตศิลปสาร (2545) และหนังสือลักษณะภาษาไทยของบรรจบ พันธุเมธา (2514)

สำนวนไทยใช้เกณฑ์จากหนังสือสำนวนไทยของขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์) (2541) และหนังสือวัฒนธรรมทางภาษาของประกาศรี สีอำไพ (2550)

ประเพณีไทยภาคกลางใช้เกณฑ์จากหนังสือประเพณีไทยของพระยาอนุমানราชธน (2500)

ผลการวิจัย

พบว่าคำศัพท์และสำนวนไทยภาคกลางที่เกี่ยวข้องกับประเพณีไทยภาคกลางทั้งหมด 100 คำ คำศัพท์ 78 คำ และสำนวน 22 สำนวน ผู้วิจัยพบคำศัพท์และสำนวนมาก แต่ในที่นี้จะขอนำมาเป็นตัวอย่างดังนี้

คำศัพท์เกี่ยวกับการเกิด เช่น

เกิด คำว่าเกิดมีที่มาจากภาษาเขมร มีความหมายว่า เป็นขึ้น มีขึ้น กำเนิด มีขึ้นเป็นขึ้นโดยกะทันหัน (ราชบัณฑิตยสถาน 2556 :149)

ตกฟาก เป็นคำผสมมาจาก ตก + ฟาก = ตกฟาก ความหมาย เกิด เรียกเวลาที่เด็กออกพันครรภ์มารดาว่า เวลาตกฟาก (พื้นเรือนโบราณคนไทยภาคกลางโดยมาเป็นฟาก ; โดยปริยายใช้ในลักษณะที่พูดคำเถียงคำไม่หยุดปากว่า เถียงคำไม่ตกฟาก (ราชบัณฑิตยสถาน 2556 : 451)

แม่ชื่อ เป็นคำผสมมาจาก แม่ + ชื่อ = แม่ชื่อ มีความหมายว่า เทวดาหรือผี มีความเชื่อกันว่าผู้ดูแลรักษาทารก เชื่อว่าเด็กทุกคนที่เกิดมาต้องมีชื่อประจำวันเกิดคอยดูแล ปกป้องให้พ้นจากภัยอันตรายทั้งปวง แต่ก็มีอยู่บ้างเหมือนกันที่แม่ชื่อจะมาแกล้ง มาล้อเล่นกับเด็กๆ ทำให้เด็กทารกนั้นอึ้ม หัวเราะ หรือแม่แต่มีอาการสะดุ้งผวา เชื่อว่ามี 7 คนอยู่ประจำวันได้แก่ วันอาทิตย์ชื่อว่า “วิจิตรมารวรรณ” มีหัวเป็นสิงห์ มีผิวกายสีแดง วันจันทร์ชื่อว่า “วรรณนงคราญ” มีหัวเป็นม้า มีผิวขาวนวล วันอังคารชื่อว่า “ยักษบริสุทธ์” มีหัวเป็นมิงสา (ควาย) มีผิวกายสีชมพู วันพุธชื่อว่า “สามลัทศ” มีหัวเป็นช้าง ผิวกายสีเขียว วันพฤหัสบดีชื่อว่า “กาลุทกษ” มีหัวเป็นกวาง ผิวกายสีเหลืองอ่อน วันศุกร์ชื่อว่า “ยักษนงเยาว์” มีหัวเป็นโค ผิวกายสีฟ้าอ่อน วันเสาร์ชื่อว่า “เอกาโลย์” มีหัวเป็นเสือ ผิวกายสีดำ ทุกตนทรงอาวุธ (เสื้อผ้า) สีทอง (เสฐียรโกเศศ 2505:76)

สำนวนเกี่ยวกับการเกิดและการอยู่ในวัยเด็ก เช่น

ฝังรกราก ความหมายว่า ตั้งหลักแหล่งหรืออยู่ที่ใดที่หนึ่งอย่างถาวร

ความเป็นมา มูลของสำนวนเกิดจากพิธีฝังรกรกของทารกในสมัยโบราณ คือเมื่อทารกคลอดแล้ว บิดามารดาเอารกนั้นใส่หม้อตาลไว้เอาเกลือโรยปิดหน้าถึง 3 วันก็ทำพิธีฝัง ของที่จะเข้าพิธีมีมะพร้าวแตกหน่อ 2 ผล นำไปฝัง ณ บริเวณบ้านที่ดินที่ฝังรกรกกับมะพร้าวนั้นเป็นที่ที่บิดามารดากะไว้จะให้เป็นที่ของบุตรสืบไป เช่น เมื่อโตขึ้นจะแต่งงานก็ปลูกเรือนหอ หรือเรือนที่จะเป็นที่อยู่อาศัยตรงที่ฝังรกรกมีต้นมะพร้าวขึ้นนั้นเป็นที่ตั้งตัวเป็นหลักเป็นแหล่ง สืบประเพณีนี้จึงเกิดคำว่า “ฝังรกรกฝังรกราก” ขึ้น “ฝังรกรก” ก็คือ ฝังรกรกตรงๆ “ฝังรกราก” หมายถึง ฝังหรือปลูกมะพร้าวแตกหน่องอกจากตัดต้นเป็นยึดมั่น สำนวน “ปลูกฝัง” หมายถึงเป็นหลักฐานที่มั่นคง (สง่า กาญจนาคพันธุ์ 2541 : 379)

ลูกผีลูกคน ความหมายว่า หัวงเป็นที่ยึดเหนี่ยวไม่ได้ มักใช้ในกรณีสำคัญ เช่น เด็กที่เกิดใหม่ จะรอดหรือไม่ยังเป็นลูกผีลูกคนอยู่ กาสอบไล่ครั้งนี้นัยยังเป็นลูกผีลูกคน

ความเป็นมา เมื่อมีเด็กทารกเกิดใหม่ ก็ไม่แน่ใจว่าจะรอดชีวิตหรือไม่เนื่องจากการแพทย์ยังไม่ก้าวหน้า เด็กที่เกิดมาแล้วเสียชีวิตนั้น เชื่อกันมาว่าผีมาเอาตัวไปจึงเกิดมีประเพณีเกี่ยวกับการเกิดขึ้นเป็นเหมือนจะหลอกผีว่าเด็กเกิดครั้งนี้ไม่มีใครต้องการ โดยจะมึนๆ หนึ่งนำเด็กนั้นใส่ตะกร้ากระดังหรืออุ้มไว้แล้วแกว่งไปมาปากก็พูดว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกของใครมารับเอาไปเน้อ...” ทำนองว่าเด็กคนนี้ไม่มีใครเขาเอา จากนั้นก็มีคนอีกคนหนึ่งที่ไม่ใช่พ่อแม่เด็กมาบอกว่า ลูกของฉันจะ หรือ ฉันรับเองจะ แล้วก็เอาตัวเด็กไป ซึ่งกระบวนการหลอกผีว่าเด็กไม่เป็นที่ต้องการยังมีการหลอกว่าเด็กนี้หน้าตาซีริวซ์เหรืจะจะได้ไม่ยากได้ จะไม่มีขมว่าเด็กนี้สวยหล่อ น่ารัก น่าเอ็นดูแต่ก็จะพูดกันว่า “น่าเกลียดน่าชัง” (สง่า กาญจนาคพันธุ์ 2541 : 515)

คำศัพท์เกี่ยวกับการบวช เช่น

นาค เป็นคำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต คำว่า นาค จะเรียกชายหนุ่มก่อนจะบวช คำว่า นาค แปลว่า ผู้ประเสริฐหรือผู้ไม่ทำบาป เหตุที่ได้ชื่อนานาคเรื่องเดิมมีอยู่ว่า พญานาคแปลงตัวเป็นมนุษย์มาบวชในพระพุทธศาสนาเวลานอนหลับเพศเป็นนาคตามเดิม วันหนึ่งพวกภิกษุไปกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสเรียกเธอมาถาม ได้ความว่าเป็นเรื่องจริงจึงสั่งให้สึกเสีย พญานาคมีความอาลัยในเพศบวช

จึงกราบทูล, ขอฝากชื่อนาคไว้ถ้าผู้ใดจะเข้ามาบวชขอให้เรียกชื่อว่า นาค คำว่านาคจึงเป็นที่เรียกชื่อผู้ที่จะมาบวชจนถึงทุกวันนี้ (ธวัชวรรณ หนูแก้ว, และอุดม ตะหนอง 2555 : 78)

บรรพชา คำมาจากภาษาบาลีคือ ปพฺพชชา และภาษาสันสกฤตว่า ปรวรชชา เป็นคำนาม มีความหมายว่าการบวชเป็นสามเณร (ราชบัณฑิตยสถาน 2556 : 1226)

อุปสมบท หมายความว่า การบวชเป็นพระภิกษุ ก.บวช เช่น บรรพชา สามเณร (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 : 78) อุปสมบท คำว่า อุปสมบท มาจากภาษาบาลี คือ อุปสมบทา มีความหมายว่าการบวชเป็นภิกษุ (ราชบัณฑิตยสถาน 2556 : 1428)

สำนวนเกี่ยวกับการบวช เช่น

ชายผ้าเหลือง หมายถึง ผ้าเหลืองที่พระสงฆ์นุ่งห่มหรือชายจีวรที่ลูกบวชให้บิดามารดา ในสมัยโบราณเชื่อกันว่า “บวชเณรให้แม่ บวชพระให้พ่อ” คือจะช่วยให้พ่อแม่ได้ไปสวรรค์จึงมักมีคำพูดกันว่า “เกาะชายผ้าเหลืองลูกไปสวรรค์” (สง่า กาญจนาคพันธุ์ 2541 :162)

ชายสามโบสถ์ หมายถึง ผู้ที่บวชแล้วถึง 3 คน ใช้คำพูดเป็นเชิงตำหนิว่า เป็นคนที่ไม่น่าคบ พระนิพนธ์ของหม่อมเจ้าอิศรญาณ ความว่า

สัตว์ผอมฤษีพินีสองสิ่ง สามผู้หญิงรูปดีไม่มีถัน
กับคนจนแต่งอินทรีน้ออีกอัน สัตว์ก้นดูเป็นเห็นไม่งาม
บรรพชาสามปางนางสามผัว ข้าเก่าชู้เมียชังเขายังห้าม
มักเกิดเจียงเกียงแ่งเส้าหาความ กาลีสลามหยาบข้าวอุลุมก
ตรงนี้มีความหมายเน้นถึงชายที่บวชพระแล้วสึก 3 ครั้ง (สง่า กาญจนาคพันธุ์ 2541 :163)

คำศัพท์เกี่ยวกับการแต่งงาน เช่น

ขันหมาก เป็นคำประสม(ขัน + หมาก = ขันหมาก) มีที่มาจากกรณการต้อนรับแขกในแต่ละชาติรวมถึงชาติไทยที่จะชอบกินหมากพลูซึ่งเป็นเครื่องหมายแห่งไมตรี โดยไทยได้มาจากประเพณีตอนใต้ของอินเดีย เมื่อเฒ่าแก่ฝ่ายหญิงไปเจรจาสู่ขอและหมั้นลูกชายของอีกฝ่ายหนึ่งให้แก่ลูกสาวของตนจะต้องมีเขียนหมากตั้งกลางระหว่างเฒ่าแก่ทั้งสองฝ่ายเจรจาท้าความตกลงกัน ถ้าไม่มีเขียนหมากไว้ตรงกลางก็ไม่เป็นพิธีและใช้ไม่ได้ ที่ต้องมีเขียนหมากไว้ตรงกลางก็คงเป็นเรื่องการกินหมากไปพลางๆ เจริญไปพลางๆ (เสฐียรโกเศศ 2505 : 46)

วิวาห์มงคล เป็นคำสมาส (วิวาห์ + มงคล = วิวาห์มงคล) วิวาห์ เป็นคำภาษาสันสกฤต แปลว่า แยกเอาไป มงคล เป็นบาลี แปลว่าความเจริญ ความก้าวหน้า เหตุแห่งความเจริญความก้าวหน้า วิวาห์มงคล หมายถึงการที่เจ้าสาวไปอยู่บ้านเจ้าบ่าวหลังทำพิธีแต่งงาน หรือพิธีส่งตัวเจ้าสาวหรือการต้อนรับเจ้าสาวในขณะที่ไปสูบ้านเจ้าบ่าวภายหลังเมื่อได้พิธีวิวาห์แล้ว (เสฐียรโกเศศ 2531 : 66)

อวาหมงคล เป็นคำสมาส (อวาห + มงคล = อวาหมงคล) อวาห หมายถึง การสมรสโดยการนำเจ้าสาวมาอยู่บ้านเจ้าบ่าว / อวาหมงคล หมายถึง การพาผู้หญิงมาอยู่บ้านของตนหรือการแต่งงานแบบหนึ่งที่ฝ่ายชายจะนำหญิงที่ตนแต่งงานมาอยู่ด้วยที่บ้านของตน เป็นประเพณีแต่งงานที่นิยมปฏิบัติกันในประเทศอินเดียฝ่ายเหนือ (เสฐียรโกเศศ 2531 : 25)

สำนวนเกี่ยวกับการแต่งงาน เช่น

กึ่งทองใบหยก หมายถึง สิ่งที่สูงส่งย่อมมีค่าคู่ควรกับสิ่งที่มีค่าสูงส่ง เหมือนกึ่งทอง (ใบไม้ที่ทำด้วยหยกสีเขียว) เพราะมีความสวยงามมีคุณค่าเสมอกัน หญิงชายที่มีฐานะเสมอกันมีความสวยงามพอๆ กัน มีอะไรเหมาะสมกัน ย่อมเป็นคู่ครองที่เหมาะสม และถ้ายังมีสติปัญญาใกล้เคียงกัน มีการศึกษาพอๆ กัน พุดจาปราศรัยกันรู้เรื่องปรึกษาหารือกัน มีศีล มีระเบียบวินัยในชีวิตประจำวัน รักสะอาดความเรียบร้อยเหมือนกัน มีความเชื่อความเลื่อมใสในเรื่องศาสนา การเมือง วัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์สุขส่วนรวมมากกว่าประโยชน์สุขส่วนตัว หากมีครบ 4 ประการที่กล่าวมานี้ละก็คู่ครองนั้น เขาเรียกว่า คู่สร้างคู่สม ใช้เปรียบเทียบคู่รักที่แต่งงานกัน โดยมีความเหมาะสมทุกประการ (สง่า กาญจนาคพันธุ์ 2541 : 29)

ข้าวใหม่ปลามัน ความหมาย ของใหม่ๆ อะไรก็ดูดีไปหมด มักใช้เปรียบเทียบสามีภรรยาที่เพิ่งแต่งงานกันใหม่ๆ ความรักยังหวานชื่นอะไรก็หอมหวานไปซะหมด

ที่มาของสำนวน คนไทยสมัยโบราณถือว่าข้าวเก็บเกี่ยวในครึ่งปีหลังเป็นข้าวที่ดีกว่าข้าวเก่า และปลาเป็นอาหารคู่กับข้าว ส่วนปลามันคือปลาในน้ำลตมีมันมากรับประทานอร่อย ซึ่งช่วงฤดูทูลกาลเก็บเกี่ยวข้าวใหม่จะตรงกับช่วงที่มีปลามันพอดี (สง่า กาญจนาคพันธุ์ 2541 : 75)

คำศัพท์เกี่ยวกับการตาย เช่น

เชิงตะกอน เป็นคำประสม (เชิง + ตะกอน = เชิงตะกอน) คำว่า เชิงตะกอน หมายถึง ฐานที่ทำขึ้นสำหรับเผาศพเรียกอีกอย่างว่า จิตกาธาน (เสฐียรโกเศศ 2505 : 256)

ฌาปนกิจ เป็นคำสมาส (ฌาปน + กิจ = ฌาปนกิจ) มาจากภาษาบาลี รากศัพท์ คือ ฌาปน คำว่าฌาปนกิจ หมายถึง การเผาศพ (ราชบัณฑิตยสถาน 2556 : 410)

บังสุกุล เป็นคำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต คำว่าบังสุกุล หมายถึง ใช้เรียกผ้าที่พระภิกษุชักจากศพหรือที่ทอดไว้หน้าศพ หรือที่ทอดบนด้ายสายสิญจน์ หรือผ้ากุษาโยงที่ต่อจากศพด้วยการปลงกรรมฐานว่า “ผ้าบังสุกุล” เรียกภิกษุที่พระภิกษุทำเช่นนั้นว่า “ชักบังสุกุล” (เสฐียรโกเศศ 2505 : 257)

สำนวนที่เกี่ยวข้องกับการตาย เช่น

คนยากว่าผี ผู้ดีว่าศพ หมายถึงความแตกต่างกันระหว่างคนยากจนกับผู้มีเงิน อะไรเกี่ยวข้องกับผู้มีเงิน ย่อมเป็นที่ยกย่องให้สูงกว่าคนยากจน

“...คนยาก หากว่าม้วย	อาลัย
ว่าผี หนีหน้าผัน	ผ่านหน้า
ผู้ดี ผิซีวัน วายวอด	แลพ้อ
ว่าศพ นบนอบเกล้า	อกไอ้พาสนา...”
	โคลงโลกนิติ

(สง่า กาญจนาคพันธุ์ 2541 : 96)

สิ้นบุญ หมายถึง ตาย สำนวนนี้มักใช้กับผู้มีฐานะ ผู้ที่มีฐานะดีถือว่าในผู้มีบุญเมื่อตายแล้วถึงพูดว่าสิ้นบุญ (สง่า กาญจนาคพันธุ์ 2541 : 571)

สรุปพล อภิปรายพล และข้อเสนอนะ:

คำศัพท์และสำนวนที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีไทยภาคกลาง มีลักษณะดังต่อไปนี้

ประเพณีไทยเกี่ยวกับการเกิด พบคำศัพท์จำนวนมาก ขอยกตัวอย่างเช่น คำว่า เกิด ตกฟาก แม่ซ้อ เป็นต้น สำนวน เช่น ฝังรกฝังราก ลูกผีลูกคน เป็นต้น

ประเพณีเกี่ยวกับการบวช พบคำศัพท์และสำนวนจำนวนมาก คำศัพท์ เช่น นาค บรรพชา อุปสมบท เป็นต้น สำนวน เช่น ชายผ้าเหลือง ชายสามโบสถ์ เป็นต้น

ประเพณีไทยเกี่ยวกับการแต่งงาน พบคำศัพท์และสำนวนจำนวนมาก คำศัพท์ เช่น เชิงตะกอน ฌาปนกิจ

บังสกุล สำนวน เช่น คนยากกว่าผี ผู้ดีว่าศพ สิ้นบุญ เป็นต้น

อภิปรายผล

ประเพณีไทยเรื่องต่างๆ ของคนในภาคกลางนั้นมามากมาย และจัดเป็นวัฒนธรรมไทยที่สำคัญอย่างหนึ่ง นอกจากนั้นยังเป็นแบบแผนที่ยึดถือประพฤติปฏิบัติกันมาแต่โบราณและสืบทอดมาถึงปัจจุบันนี้ เช่น ประเพณีการเกิดของคนไทยภาคกลางนั้นจะเกิดที่บ้านมีหมอด่าแยะคอยกระทำการคลอด มีการอยู่ไฟ มีการทำหลากหลายอย่าง ซึ่งในด้านภาษาไทยเหมือนกระจกสะท้อนภาพให้เห็น ซึ่งด้านภาษาไทยที่มีความหมายอย่างชัดเจนก็ได้แก่ ถ้อยคำ คำศัพท์ และสำนวนไทย ปัจจุบันไม่มีแล้ว และภาษาไทยที่สะท้อนให้เห็นในพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับประเพณีการเกิด การตาย ของเสถียรโกเศศ (2515) และเรื่องที่สำคัญด้านภาษาไทยอีกประการก็คือสำนวนไทย ซึ่งประเพณีต่างๆ ของภาคกลาง ก็จะสะท้อนออกมามีความสอดคล้องกับหนังสือสำนวนไทยของขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์) (2541) ประเพณีการบวชพบคำศัพท์และสำนวนไทยตั้งแต่สมัยโบราณ และยังใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งมีความสอดคล้อง

กับหนังสือประเพณีต่างๆ ของเสถียรโกเศศ (2515) และหนังสือคู่มือการบวชฉบับสมบูรณ์ของ รัชวรธรณ์ หนูแก้ว และอุดม ตะหนอง (2555) และของขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์) (2541) ประเพณีการแต่งงานบ่าวสาวของเสถียรโกเศศ (2531) และหนังสือสำนวนไทยของขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์) (2541) นอกจากนั้นประเพณีการตายของคนไทยภาคกลาง พบคำศัพท์และสำนวนไทยที่มีความหมายสอดคล้องกับหนังสือประเพณีการตายของเสถียรโกเศศ (2505) และสำนวนไทยของขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์) (2541)

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์คำศัพท์และสำนวนไทยด้านประเพณีวัฒนธรรมล้านนา หรือวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาการด้านคำศัพท์และสำนวนไทยที่สัมพันธ์กับประเพณีไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยถึงรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- ขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์). (2541). *สำนวนไทย*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ส.เอเชีย.
- บรรจบ พันธุเมธา. (2541). *ลักษณะภาษาไทย*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บันเทิง พาพิจิตร. (2532). *ประเพณีวัฒนธรรมไทยและความเชื่อ*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ประภาศรี สีหอำไพ. (2550). *วัฒนธรรมทางภาษา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรางทิพย์ ฮอนบุตร. (2541). *ภูมิปัญญาชาวบ้านจากประเพณีบางอย่างในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง เล่ม 1-15*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย. ธนาคารไทยพาณิชย์.
- รัชวรธรณ์ หนูแก้ว, อุดม ตะหน่อง. (2555). *คู่มือบวชพระฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กู่ดล.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ : บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน)
- เสรีयरโกเศศ. (2516). *วัฒนธรรมเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ : ศาสนาภัณฑ์.
- _____ (2515). *การศึกษาประเพณีไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ราชบัณฑิตยสถาน.
- _____ (2505). *ประเพณีการเกิดการตาย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- _____ (2531). *ประเพณีเนื่องในการแต่งงานบ่าวสาว*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- _____ (2513). *เทศกาลลอยกระทง เล่นสาดน้ำวันสงกรานต์ ประเพณีทำบุญสวดมนต์เลี้ยงพระ*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- _____ (2508). *ประเพณีไทยเนื่องในวันสงกรานต์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- _____ (2515). *ประเพณีต่างๆ ของไทย* กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร
- อุปกิตศิลปสาร, พระยา. (2545). *หลักภาษาไทย*. กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช

Translated Thai References

- Khunvijetmatra (Sanga Kanjananakpant). (1998). *Thai Proverb*. Bangkok: Company. S. Asia (In Thai).
- Bunjib Pantumata. (1998). *Thai Structure*. Bangkok: Ramkhamhaeng University. (In Thai).
- Buntueng Papijitr. (1989). *Tradition Thai Culture and Believe*. Bangkok: Odeon Store. (In Thai).
- Prapasri Sehaumpai. (2007). *Culture of Language*. Bangkok: Chulalongkorn University. (In Thai).
- Prangthip Honbud. (1998). *The Popular Wisdom From Some Customs in khunchang khunphaen. thesis master degree*. Pisunuluk: Narasuan University. (In Thai).
- Eneyelopaedia Foundation Thai Culture. (1999). *Eneyelopaedia Central region Thai Culture. 1-15 books*. Bangkok: Eneyelopaedia Foundation Thai Culture. Siam Commercial Bang Public Company Limited. (In Thai).
- Rachwathn hukaw, Udom tahanong. (2012). *Handbook of Buddhist Ordination*. Bangkok: Goodluck printed. (In Thai).
- Royal Academy. (2013). *Thai Royal Academy B.A. 2554*. Bangkok: Siriwatna interprint Limite (mahachon) (In Thai).

Sthier Kosas. (1973). *Introduction to Culture*. Bangkok: Sasnpunt. (In Thai).

_____ (1974). *A Study of Thai Tradition*. Bangkok Royal Academy printed (In Thai)

_____ (1962). *Dead Tradition*. Bangkok: Social Society of Thailand printed (In Thai).

_____ (1988). *Marriage Man and Women*. Bangkok: Finart Department. (In Thai).

_____ (1970). *Loy Krathong Festival Various Tradition Songkran Tradition Guide of Ordination*.
Bangkok: Finart Department. (In Thai).

_____ (1965). *Thai Tradition Songkran*. Bangkok: pappim printed (In Thai).

_____ (1974). *Thai Tradition*. Bangkok: Finart Department (In Thai).

Aupkitsilpasar, Praya. (2002). *Thai Gramma*. Bangkok: Thai Watnapanich. (In Thai).